

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ
તયાર કરેલી.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

(જેનો અર્થ; કવિતાની સમજૂતી; પાઠનો
સાર; ફિલ; અધરા શબ્દો; તથા જોડાક્ષરો.)

રચનાર—મેસર્સ. સા. ડી. શાહ એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ના ૨૫મા આકટ મુજબ રજિસ્ટર કરાવ્યું છે

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું—'શંકર' પ્રી. પ્રેસ. આટા-પુલ-સુરત.
સને ૧૯૨૩] [સંવત ૧૯૭૫.

કિંમત રૂા. ૦-૨-૬

૧૦૫૫૮

ગુજરાત વિધાન મંડળ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૫૫૯

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાંપીરાબિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૫૫૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૫૨૮૮ ૨૦૫૬૭૦૧ ૨૦૨૬

વિષય ૫૪૨૪ : ૮૪૬ : ૭૦ : ૨૦૨૧

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.	સગાડે	જમવાનું=ખાવાનું
દિવાળી=વરસનો છેલ્લો	ધોળ છે=ચોપડે છે;	લુગડાં=કપડાં
દિવસ; આસો વદ	છાંટે છે	ધરણાં=દાગીના;
અમાસ	સંજેરી=ધારી	જલ્લો
અક્ષર=હરફ; દસ્ત, દસ્તાવેજ	ધુધરા=ધુધરાના આકારનો ધકનો બનાવેલો	દાડખાનું=આતસખાજી
નિશાળ=અણવાનું ઠેકાણું	મળ્યો પદાર્થ	ફાટે છે=સળગાવે છે
રળ=છુટી	સાથીઆ=ચુનાની ફાક	સૌ=બધા
છોડી=છોડકરી	વગેરેનાં કાઢેલા ચિત્ર	ગીત=રાગથી ગાવું તે
પાછી વળી=ફરી	આંગણામાં=આરણ્ય	ધરધર=ધેરધેર
મેગી=સાથે; ઝોઠી	આગળ	ફટાકડાં=ફટાકા
લીંપેયું પે=છાણ મટાડું		હરખાથ=ખુશી થાય

સમજાવટી—દિવાળીના દહાડામાં ઘેરેઘેર દીવા સળગે છે અને ફટાકા ફડાફડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાઓ ધણા ખુશ થાય છે.

પાઠ ૨.	રવિ=સુરજ, સૂર્ય	ગુરુવાર=ગુરુવારની
વાર=દિવસ	દેવળ=દેહરૂં	રાત
વિષે=બાબત	કુડે=પછી	પાછો=ફરીને; બીજાવાર
કચેરી=કારટ	મુસલમાન=મુસલમાની	અઠવાડીક=સાત દિવસ
બંધ રહે છે=રળ પડે છે	ધર્મ માનનાર	

સમજાવટી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, અને છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧)

સાતમે વાર જન છે, તે હલ્લો વાર મથાય છે; એવી રીતે સાત
હલાકાતું એક અઠવાડીલું છે.

પાઠ ૩.

ફરતી=ચારે બાજુએ,
આસપાસ
વાડ=કાંટાનો કે તરનો
બનાવેલો આંતરો
દરવાજો=મોડું બાજુ
મોડું=અદર
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા
છોડ
વેલ=ત્રેલો; બેંગપર
પથરાતો છોડ
ચોટું=ચારે બાજુથી
જડી લીધેલું લાકડાનું
ધર
વાવટા=નિશાન; ધખ
મોગરી=ધંટ વગડાગની
લાકડાની હથોડી
મહેતાજી=મસ્તર; ચુરુજી
એટક=મેસવાની જગા
કલાકની શીશી-કલાક
બજુવાનું સાધન

મામ=જ્યાં ઘોડા ફળીબી
અને ધર હોય તે
નરશો=ગામ કે દેશનો
ચિત્રેશો નમુનો
ચિત્રે=છબીઓ
ટાંગેલાં=લટકાવેલાં
થેડી=પટીકાં મૂકવાની
એટક
મસ્તર=મહેનત કરી
શરીરને મજબુત
બનાવવું તે
માટી=મટોડી
મજની=સારો
બહી=આ ઠંડાણે
રાજ=હ મેલાં

પાઠ ૫.

ધોતલી-ધોતડી; ધોતડી
અંગરખી=ડગલી
ખેલીઓ=ન ના ખૂટ;
ખામડીઓ
દરજી=લુગડાં શીતનાર

સુરવાલ=સાંકડા પામ-
ચાતો ભેંધો
ફળીકું=મહેલેશો
કોટ=ડગલો
ધ ધરી=નાનો ચણીઓ
એ હાળી=છોકરીઓને
ડાલે તમા માથે એ હ-
વાનું ત્રણ ગજનું
લુગડું

પનીક્ષ=તપાસણી

પાઠ ૬.

ચોડખાષ=સફાઈ;
સુવડતાઈ
ચોડખા=માફ
મેલાં=મંદા; મેલવાળા
ખરાખર=સારી રીતે
ડીલ=શીર
મંદી=ખરાખ; જોજી
બડાય=અડકાય
ફાલેશો=મુમકું; ચાંદું
ખસ=ઝીણી ફાલેશી;

પહેલી શોપડીના અર્થ' અટી આના. [૩

ખુબળી	મદવાડ=ગોઝવાડ	દીલ=મન.
ધોનકાવવા=સાફ કરાવવા	નાથ=ધણી.	જગનાનાથ=જગતના
કાષા=ટપકાં.	મોઢ=આગળી.	ધણી; પરમેશ્વર.
વાડો=ધરની પાછળની	કવિતા=ગાયન.	
ખુલ્લી જગા.	મુખડું=મોં	

સમજુતી—મારો જોટલો સાફ છે, અને મારા ધરનો ચોક્કસ પથ સાફ છે; મારા લુગડાં સાફ જોઈને બધા લોક મને ચોક્કસો કહે છે (૧) મારું મોં સાફ છે, અને મારા હાથ પગ ચોક્કસા છે. મારા ચોક્કસા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર નિરાજે છે. (૨).

પાઠ ૭.	સોપાળી વગેરે મુળ	માસો=માસીનો વર
વરસમોઢ=સાલગીરી;	બનાવેલી પટ્ટીઓ	પીતરાઇ=કાકાનાં છોકરાં
જન્મ દિવસ	પાઠ ૮.	મોળાઇ=મામાનાં છોકરાં
બાબ્યાં=પસંદ પડ્યાં;	કાકો=બાપનો બાઇ	મમિઆઇ=માસીનાં
સ્વાદ લાગ્યા	કાકી=કાકાની વહુ	છોકરાં
ઝટ=જલદી.	મત્રી-ને=બાઇનો છોકરો	ફાઇઆત=ફાઇનાં છોકરાં
બણો=બેનનો છોકરો;	મામો=માનો બાઈ;	બનેવી=બેનનો વર
બાણેજ.	બાપનો સાળો	સાળો=વહુનો બાઇ
કડી=છાશમાં ચણાનો	મામી=મામાની વહુ	સાળી=વહુની બેન
લોટ આડુ મરચાં હળદર	બાણેજ=બેનનો છોકરો;	ઝોરમાઇ=બાપ ઝોર ને
નાખી ઉકાળેલી તે.	બાણો	મા જુદી જુદી દોષ
હાથ પથ અડાડ્યો નહિ-	ફાઇ=બાપની બેન	તે; સાવકાં
જરા પથ આડું નહિ.	કુઝો=ફાઇનો વર	સાવકી=ઝોરમાઇ
ખીડાં=પાનમાં ચુનો કાચો	માસી=માની બેન	મા ઝોર અને બાપ

જુલુ જુલુ હોય	જળમે-એ એ	શાક=કુધી, વેગજી, પાપડી
તે દૂધલાઈ કહેવાય	કયા=કયે ઠેકાણે	વિગેરે
જમાઈ=છોકરીનો વર	આશોપાલવ=એક જા-	ચટણી=આદ, મરચાં,
વહનાં માઆપ=છોકરીનાં	તનું જાડ (એનાં પાં-	કાથમીર, મીઠું વિગેરેને
સાસુ સસરા	દડાંનાં તોરણ અને છે)	ધુંની બનાવેલી તે
વરનાં માઆપ=છોકરીનાં	વિના=વગર	ખૂબ=ધણું
સાસુ સસરા	પૌંઆ=ડાંગર પસાળી શે	મજા=મુજ; ગમત
છોકરો કે છોકરીનાં	કી ખાંડીને બનાવેલા તે	પછાળી=સાચળી
સસરો એક બીજાને	ધાણી=જુવાર, મકામ	મગત=દાર જીતો
વેવાઈ કહે છે.	વગેરેના દાખાને જે કી	થોભો=હિમા રહેા
છોકરા કે છોકરીની	બનાવે છે તે	જીથો=કાંચો
સાસુ એક બીજાને	વધારેલાં=વધાર દીવલ	મદ=વધાજી ગલાવવા
વેવાજી કહે છે.	ખાંડેધી=ખાંડેક જેવા	ખાટે પવન ભગવવા
પાઠ ૧૦.	દળ=કોટને જે કી તેમ	ખાડ ખાંધેલું લગડું
મોટાં=મોટી ઉમરના,	ધી ખાંડ વગેરે નાખી	ચાલ=રીત
વડીલ	બનાવેલું તે	સંદર=સારી
પ્રમાણે=રીતે	દાદી મા=આપની કે	પાઠ ૧૨.
પૂઠે=પાછળ	માની મા	હોડી=સઠવાળો મોટો
બાવાજી=બાપાજી	ગંદેરી=ગંદેરમાં થનાં	મછનો
વખાણ=સાફ કહેવું તે	જેતરંજી-જાડું સુતરાલ	રમન=ગમત; ખેલ
માન=આવકાર	મિજાનું	તાપ=તકડો, ગરમી
પાઠ ૧૧.	પાથરાણું=મિથાનું	પણે=પેણે ઠેકાણું
હંજાણી=મીઠાણી	હાર=ઝોળ	એકઠાં=બેગાં

તરફ=ખાણુ	હો=વાર	ખરે=ઓ
તળાવ=જેની ચારે	નજર કરી=જોઇ	ખરી=સાચી
ખાણુએ જમીન અને	કાઢી=કાણી; સમજણી	પ્રાણી=જીવ
વચમાં પાણી હોય તે	પાઠ ૧૪.	ઇળ=કુ:ખ; તુકસાન
સહેલ=મળ; મોજ; ગમત	દેડકાં=પાણીમાં રહેનાર	સંભાળી=સાચવી
પાઠ ૧૩.	ચોપમાં પ્રાણી	તુકસાન=અગાડ
ખંડ=બેરીની કાચળીના	પાળ=કોરણ; કોર; કાંઠા	કદી=કોષ વખત
કપડાનો કસખી કકડો	ફંકા ફંકી=નાખાનાખી	ખેલતાં=રમતાં
કાચળી=બેરાંતું કપડું	ધડા ધડ=ધબોધબ	ભારી=ધણું
રડતી=રોતી	માર્ચા જમએ છીએ=	
છાની=મુંગી; ચૂપ	કુ:ખી ચમએ છીએ	

સમજીતી—રમત ગમત કરતાં, કોષ વખત પણ કોષને, તુકસાન કરવું નહિ; નહારી રીતે રમતા ધણું તુકસાન ચાય છે.

પાઠ ૧૫.	સંભાળ=પરદાસ	મજન=શકિત
દયા=મહુરખાની; રહેમ	વખતસર=અરાઅરવખતે	ઉપરાંત=વધારે
ખીજ્યા=વદયા	સાફ=ચોટખી	પાઠ ૧૬.
તળે=નાચે	નીરવાતું=નાખવાતું	એનથેન=રમતાં નામછે
છુંદાય=અગદાય; કચડાય	સોળ=ઝપાટાળીનજાન.	છુટો=મંધન વગરનો
ફાફાં=ખોટી મહેનત	લાડીના મારથી જ	દાવ=વારા
ઢોર=ગાય, બેંસ, બળદ	લીસોટા પડે છે તે	પહેલાં=અગાડ
વગેરે ધાસ ખાનારા પશુ	માદ=ફામ	જણુ=કોઠરા
કામનાં=ખપના	જૂલી=વીસરી	અંધ કર=મીંચ

૬૧ ગ્રામી એપડીના અર્થ સાદા સાત આના.

બાકીના=બીજા	સમજ્યો=સમજ પડી	બચી જશે=ચારો આવશે નહિ.
વાંસો=પીંઠ; બરડો	સેળભેળ=એકઠા	લાંબો વખત=ધણીવાર
વારા ફરતી=એક પછી એક	દાક્ષિણી=ચાલાક	ઓળખ=પારખ
દીવાલન=ખાંખ બંધ	પારખી-એળખી	શાખાશ-નન્ય;
ફરવી તે	સતાવા=છુપાવા	બસ=ધણું
	અડશો=અડકશો	

સાર—આ રમતથી લાગવાનાં ઈંદ્રય, ધાણા શક્તિ વગેરે શક્તિઓ કેળવાય છે.

પાઠ ૧૭.	ગભરાયો=અકળાયો	શરમાઈ=જાનવાઈ
સાચ=સાચું; સાચીવાત	સાચાંબોલું=ખરબોલનાં	ખોટું=ખત્રાય; માટું
મજ્યો=પસંદ પડ્યો	પાઠ ૧૮.	તાચી=ખી
દેસાઈ-જાગીરદાર	વધ=ફાડી ખાઈ	રોવા=રડવા
છેયાં=છોકરાં	મટાપટાવાળુ પ્રાણી	છેતનાં=કુચા
ગાળ=ખરાબ . ૧૭૬	મંદરી=મજાક	વારે=મદદે
જુહું=ખોટું	પનાર=દીલગીર સાચ	વાંચે ધાર્યા=મદદે દોડી
હેત=સાચા; ખર	બગાલુગર્વા	અવ્યા
વખાણ્યો=પસંદ પડ્યો	સંગ=એતર	સપડાય=ફસાય
દેખે=જુએ	અમર્યા=ખોટી; જુહી	જુઠાણુ=ખોટાઈ; જુહું
કાપે=કાપ મૂકે	ધાગે=દોડી અવજો	આખર=છેવટ
કાપ=ચીરો	આસપાસ=અજુબ જુ	બન=માણસ

સમજીતી—જો માણસ બીજા માણસની મજાક ફરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી પકડાય છે; ખોટાઈ બલદી બહુધા આવે છે, અને આખરે તે જુઠો માણસ દીલગીર થાય છે,

પાઠ ૧૯.	પગે અપંગ=પગે ખોડ વાળો; લુલો; લંગડો અપંગ=લુલો, લંગડો આંધળો, બહેરો વગેરે ખોડવાળો દયા=મહેરઆની ભગવાન=પરમેશ્વર ભલુ=સાર; પ્રત્યાશુ	રસોડું=રસોઈ કરવાની જગા; રાધણી મરાઈ=સંતાઈ ખાત=ખાઈલા ખોખા ખાવાનું=ખોરાક સાગં=મલાં કપલા=ઉપરના ખાકુ=કાણું પોળી=મેપડવાળી રાટલી મન=મરણ; ખુશી મથા=ખામી; ખોડ કિદરીકિં=કિંદર પકડવાનું પીંજરં ભોમજોગે=ઝોકાઝોક પાર=છેડો વલે=હાલ; દશા સાર=ખાળકાએ મોટા- ની શિખામણ મોનવી
પાઠ ૨૦.	પાઠ ૨૨.	પાઠ ૨૪.
મરીખ=પૈસા વગરનો અત્ર=અનાજ ભખારી=જેની પસે ખાવા પીવાનું ન હોય તે, બીખ માગનાર ભજન=પ્રથરના ગુણ ગાથા તે [તેટલા પુરા=પુરતા; જોષએ અધળો=જેને બે આંખે દેખાય નહિ તે ભીખ=માગી આવું તે	સગદાર=કપની [વિચર સ્વપ્નું=ઉંધમાં આવતા જંગલમાં=વનમાં હરણી=હરણની માદા કપાળું=શિભિનું કપાડી=ઉંચકી એદમ=તરત છબંગ=જાળ; કુદને દેવતાઈ=દેવના જેવો પુરુષ=માણસ પાઠ ૨૩.	રસોડું=રસોઈ કરવાની જગા; રાધણી મરાઈ=સંતાઈ ખાત=ખાઈલા ખોખા ખાવાનું=ખોરાક સાગં=મલાં કપલા=ઉપરના ખાકુ=કાણું પોળી=મેપડવાળી રાટલી મન=મરણ; ખુશી મથા=ખામી; ખોડ કિદરીકિં=કિંદર પકડવાનું પીંજરં ભોમજોગે=ઝોકાઝોક પાર=છેડો વલે=હાલ; દશા સાર=ખાળકાએ મોટા- ની શિખામણ મોનવી પાઠ ૨૪. કાઠે=કિનારે પોલ=પોલાણ કાઠે=કિનારે પોલ=પોલાણ કાઠે=કિનારે પોલ=પોલાણ

મકાડા, કીડી વગેરેને	ફેણુ=સાપની પહોળા	અંતે=આખરે; છેવટે
રહેવાતું ધર	કરેલી ગરદન	જોરાવર=જળરી
ઝેરી=ઝેરવાળો	છોલાય=ધસાય; સોરાય	જીવ લીધો=મારી નાખ્યો
પંખી=પાંખવાળા જના-	વળગીને=આઝીને	ઝાઝા=ધણા
વર; (અકલી, પોપટ;	ચટકા=કંખ	નખળા=જોર વગરના
કાગડા વગેરે પંખી	ભોય=જમીન	વેર=અદાવત
કે પક્ષી કહેવાય)	પછાડી=અફાળી	નાગ=ફેણુવાળો સાપ
કૂંકાડા=કૂં કૂં અવાજ	વાસ=પીમળ	પ્રાણુ=જીવ
કરવો તે	પછાડા=તરફડી મા	

સમજીતી—જોર વગરના પક્ષ ધણા માણસ સાથે કોઈ પક્ષ દિવસ વેર કરવું નહિ; જીઓ કે આ રીતે ધણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પક્ષ મારી નાખ્યો.

સાર—કોઈને હલકું ગણી તિરસ્કાર કરવો નહિ, તેમજ પોતાની ક્ષતિ વધારે છે એમ ધારી અહંકાર કરવો નહિ.

પાઠ ૨૬ મો.	સૂઝી આંચો=જડચો	કંકર=કાંકરી
અતુરાષ્ટ=હોશિયારી	પાછી=ખીજવાર; ફરીને	ધીરજ=સખુરી
કુળે=બોટવો	મટાડી=દૂર કરી	કંઠજી=અધર
આમતેમ=આજીઆજી	નાયતો=કૂદતો	જલદી=થોડીવારમાં
શાંકાં=પોટી મહેનત	જુપાષ્ટ=સંતાઈ	પાર મુકાય=પુરું થાય
જીપાય=જમાવ	કાળે=માટે; સાર	

બાળવર્ગનો “મુખ્યમુદ્ધિત શિક્ષક” હોઈ આવે. [૬

સમજાવટી—મોટવામાંનું ‘હંડું’ પાણી ઉપર આવવા માટે કામગીરી એ કાંકરા નાખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આવ્યે પીકું. (૧) મળુરી ને ઠકાપણથી અપરં કામ હોય છે, તે પણ થોડી વારમાં પુરું થાય છે; માટે તમે બધા તેવી રીતે બસે કરી જુઓ. (૨)

સાર—અક્ષત અને ધીરજથી જેવું કામ થાય છે, તેવું કાંઈ મારવાથી થતું નથી.

પાઠ ૨૭.

કાપણી=અનાજ ધાસ
વગેરે કાપવાનું કામ
આથમતા=આથમી જતા
વઢાઈ=કપાઈ
દાઢાણ=આપના ને આપનાના આપ
સાદ=અવાજ [કરી
મલકાવી=હસવાનેવું એ
મેટા=દીકરા
બાથમાં=બે હાથની
વચમાં

અચી=મોઢી: ચુંબન
ભાથું=ખાવાનું
તાળ=કામ કરવાની
શક્તિવાળા
ઉનો=ગરમ
માખણ=દહી ને વસો-
વવાથી છાશના ઉપર
જે ધોળા ને હલકા
ચીમણો પદાર્થ તરી
આવે જે તે.
વંતાક=વેગળ
દહાડીઆ=રૌબથી

મળુરી કરનારા
બાણ=સુરજ
બાણ બૂરે=સુરજ
આથમે
દાતરડું=અનાજ ધાસ
વગેરે કાપવાનું બોઢાનું
વાંકું હથિમાર
માસ=ખેતરમાં ફળે
કરી પાડેલા આઠા
હમા લીસોટા
ચેઆર=ચાર ચાર
દહાડો આથમે=સાંભળે

સાર—મેહુતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી થણા મજબુત હેય છે; માટે આપણે મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮.

ખળાં=ખળીઓ
ખાથરા=કાંથીને બોંયપર

નાખેલા છોડ
ખળી=કણસલાંમાંથી
દાણા છુટા પાડવા

માટે લીધી ચોક્ખી
કરેલી જગા
સોદાંબરી

હાલગ્યો=ખાલી જાણી

હાલરાને=ખળદની હારને

ખમર=કબજામાંથી

દાણા છુટા પાડવા માટે

તેના પર ઢોરને ચલાવે

છે તે

પટલાણી=પટેલની યૈરી

ઉપણી=ઝાટકી

કુવળ=ધડતું ધાસ

હારમાર=કામકાજ

હરખ=ખાનંદ; ખુશાલી

હરખ માતો ન હતો=

ધણીજ ખુશી થતી

હોસીથી=ઉમંગી [હતી

ખમર ફેરવતી હતી=

ખળદને ફેરવી તેના

ખમરડે ઉંખી કચરા-

વતી હતી

હાલજં=કંડામાંથી ધડ

અને કોડા છુટા પાડવા

માટે તેના ઢગલા પર

ખળદને હારખંધ જોડી

ફેરવવામાં આવે છે તે

પાઠ ૩૧.

ચંદ્રમા=ચાંદો

મેદાન=ખુશી સપાટ

જમીન

નીચે હતરી ગયો હતો=

દેખાતો બંધ થયો હતો.

આથમે=દેખાતો બંધ

થાય

ખપોર=દહાડાના બાર

વાગવાનો વખત

રાત=સુરજ આથમ્યા

પછી તે પાછો જો

ત્યાં સુધીનો વખત

અજવાળું=ઉજાસ

ઝાંખો=તેજ વગરનો

ઝમઝમે=ચળકે

ઝોટલો=ધરને લગતો

ચોતરો

પાઠ ૩૨ ભા. ૧.

કંકાષ=દખાષ; છુપાષ

ફારા=ઝાંટા

જર=ખપ; ઉપયોગ

પાશો=કુમળાં પાંદડાનો

બથો

ખી=ખીયાં

ચોચી=નરખ

હમણાં=હાલ; આ વખતે

તળાવ=પાણી ભરાઈ

રહેલો મોટો ખાડો

નદી=મીઠા પાણીનો

વહેતો મોટો વહેળો

પવન=વા; વાયરો

પાઠ ૩૨. ભા. ૨.

થોબ્યાં=ખટકયાં

ચોકખી=સાફ

ગામડાં=નાનાં ગામો

ઝાડી=મૂરી

રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું

વહેવું તે

રેલમરેલ=ચારે તરફ

રેલા નીકળવા તે

ખિચારા=ખાપડા

પછડાતા=અફળાતા

તણાઈ=ખેચાઈ

થેનરીજો=થેનરના

જોવો મીઠો

ધરસાદ=ખાવાનું;
જમવાનું

કારેલું=એક જાતનું
કડવું શાક

નેવમે=નેવાંએ

સમજાવતી—હે વરસાદ તું આવ, જેથી કરીને અમને ધેખરના જેવું મીઠું ખાવાનું, હતી હતી રોટલી અને કારેલાનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ધણો આવ, કે જેથી નેચામા પાણી આવે, અને તઠારી કોઢરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.

રેતી=પરધરનોઝંણો ભુકો

ભુકો=મીઠી રજ

મટોડી=માટી

કહોળું=માત્રીવાળું

નીતર=એક વખતનું;

ચોડખું

ધારવાળા=અણીવાળા

તાણી=ખેંચી, ધસડી

ખરે છે=નીચે પડે છે

તળીએ=નીચે

રસ્તો=માર્ગ; વાટ

ચૂસી=શોષી

પાઠ ૩૪.

મટ્ટી=મોટા ચુમે

સીંચા=જોડખા

ઠંટવાડો=ઠંટ પાડવા

તથા પકવવાની જગા

કઠણુ=સખત

પછાડવાથી=અજાણવાથી

ચીકણી=ચીકણવાળી;

(ચિકણ તથા જાતની

હોય છે (૧) હાથે ચો-

ટે એવી (૨) ડાઘા

પડે એવી (૩) તાણુતા

તૂટે નહિ એવી)

કાણાં=ખાકાં

કચ્છ=કેળવેલો ધડનો

ભોટ

ધાટ=આકાર

ધડો=માગરથી નાનું

વાસણ; દોગીઓ

માગર=ધડાથી મોટું

વાસણ

કોઠી=ખનાજ બરી મૂ-

કવાનું મોટું વાસણ

કાડીખાં=ત્રીચા કરવાના

માટીના ચણાણાં

કરતા=ચોગરદમ; અધી

તરફ

પાઠ ૩૫.

ધાતુઓ=ખનીજ પદા-

ર્થો; (ધાતુમાં ચાર

ગુણો ખાસ છે. (૧)

ધાતુના કણો ચગકતા

હોય છે. (૨) ધાતુઓ

બરે હોય છે. (૩)

જમીન પર પડતા ધાતુ

નો અવાજ થાય છે.

(૪) ગરમી વધી શકે છે.

૧૨] ગ્રામ પાલિકાના "કુખમલિત લોક" ગ્રન્થ આના.

પિત્તળ=જસત અને તા	સાલચોળ=ધણજ ગરમ	સોનું=પીળા રંગની
આની મેળવણીની	ઝેરધુ=સોની, લુહાર	કીમતી ધાતુ
અનેલી પીળા રંગની	વગેરે જે પર મૂકી	રૂપું=ધોળા રંગની
ધાતુ	દીપે છે તે	કીમતી ધાતુ
લુહાર=લોહાનો ધાટ	હથોડો=ધાતુઓ દીપ	તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ
ખનાવનાર	વાતું લોહાતું ઝોળાર;	કલાષ=ધોળા રંગની ધાતુ
ધમધુ=દેવતા પૂજવાનો	મોટી હથોડી	(એ રૂપા કરતાં નરમ
સંચો	દીપ્તો=ધડો	હોય છે)
સળીઓ=ગજીઓ	જતરડો=તાર ખેંચવાનું	સીસું=ધોળા મેળા
ખૂખ=ધણી	હથિયાર	રંગની ધાતુ

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોહું, સીસું, જસત, કલઈ, અને પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઝોળખાણ કરાવવું અને તેનો તદ્દાવત સમજાવવો.

ખાઠ ઉડ.

નાણું=ચલણી તિકકો	કિંમતનો તાંબોનો	નીકલનો સિકકો.
ચોટ=શાહુદાર	સિકકો	મહોર=પંદર રૂપી આની
પૈસો=ત્રણ પાંચની કિં-	રૂપીઓ=સોળ આનાની	કિંમતનો સોનાનો
મતનો તાંબોનો સિકકો;	કિંમતનો રૂપાનો સિકકો	સિકકો; ગેણી
સવાળો; દોઢીયું.	અડધો=ખાઠ આનાની	આની=ચાર સરાકાની
દબુ=એ સરાકાની કિં-	કિંમતનો રૂપાનો કે	કિંમતને નીકલનો
મતનો તાંબોનો સિકકો;	નીકલનો સિકકો.	સિકકો
એ સવાળા; અઢીકો.	પાવલી=ચાર આનાની	વટાવ્યા=છુટા પૈસા
અધેલો=અડધો પૈસો;	કિંમતનો રૂપાનો કે	લીધા [મહોર
દોઢપાંચ; દોઢપાંચની	નીકલનો સિકકો.	૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી
	એ આની=એ આનાની	૨ અડધા=૧ રૂપીઆ.
	કિંમતનો રૂપાનો કે	૪ પાવલી=૧ રૂપીઆ

ચાથા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” ચાર આના. ૧૩

૮ બેઆની=૧ રૂપીઆ ૩૨ ટમ્બુ=૧ રૂપીઆ ૧૨૮ દોઢપાઇ=૧૩ રૂપીઆ
૧૬ આની=૧ રૂપીઆ ૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઆ ૧૯૨ પાઇ=૧ રૂપીઆ

સૂચના—નાણાંની ધાત ધોરણ પહેલાના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” માં જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઠિયાવાડમાં કાવડીકં; ગુજરાતમાં જંઈ; સુરતમાં સવાકા; અને મુંબઈમાં દોઢીકં કહે છે.

પાઠ ૩૭.	ધાર=અણીદાર કાર	ચગકાટ=કમકાટ
કુદાડી=શાકકા ફાડવાનું	ચીર=ફાડું	મોટાઇ=વડાઇ
ભોઢાનું ઝોખર	મુદર=કુદાડીના માથા	કાદાળી=જમીનખોદવાનું
સોય=લુગડાં ધીવવાનું	પરનોભાગ; કુદાડીનો	ભોઢાનું ઝોખર
ભોઢાનું ઝોખર	ઉપકો ભાગ	વઢી=વઢી
લકડફેડા=શાકકા ફાડ- નારા	તોલે=પરાપર	દીકરી=છોકરી
તકરાર=રેશમક; વઢવાડ	નાકું=કાણું	પેલા ચયા=નીકળ્યા
	અણી=તીણો ભાગ	

સાર—આ દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે; માટે કોઇએ બકાઈ મારવી નહિ.

પાઠ ૩૮.	કયાગા=આસપાસ ધાળ	દાડમ=દાડમડીનું ફળ
વાડી=ફૂલફળવાળી જાડા;	કરેલી હોય એવી જગા	જમરણી=જમરણનું
નાનો બાગ	ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો	માડ
માળી=ફૂલ વેચનાર;	આકાર	પક્ષી=પંખી; પંખવાળા
છોક ઉછેરનાર	ગલગોટા એક જાતનું	જનવર
ફૂલગાડ=ફૂલ ભાવ તેવા	લાલ પીળા રંગનું ફૂલ	માળી=ચકમાંથી નીકળેલો
છોક અમુવા માડ	ફળો જેને ફળ આપે છે.	ફાટો

૧૪] પાંચમા ધોરણનો "મુખ્યગણિત શિક્ષક" આર આના.

લાંબા ગોળ=ભંબગોળ	ઉમેડી=મૂળમાંથી ખેંચી	આરીઆના=કુમળા
મધપુડો=મધમાખીને	મુળીકું=મૂળ	ચીમડાના
રહેવાનું ઘર	દોડી=ડાળી	દોરડી=દોરી
મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી	કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ	અતરે=છેટે
	જીવતા=જીવવાળા	ગાંઠા=ગાંઠ
મધ=મધમાખીએ ફૂલમાંથી નિઠાણવાળો	સુકાઈ જાય=ચીપળાઈ જાય	પાઠ ૪૨.
પ્રવાહી ચૂસેલો પદાર્થ	પથરાઈ=ફેલાઈ	કેરી=આંખાનું ફળ
કોસ=કુવામાંથી પાણી કાઢવાનો ચામડાનો કાચળો	વેલા=ભોયપર પથરાતા છોડ	આંખો=કેરીનું ઝાડ
	પાઠ ૪૦.	મોર=આંખા આમલીનાં ઝીણાં ફૂલ
આંખો રામ=કોસ ઉપર આંખો	ટટાર=સીંધા	તાપે=તડકે
ચાળું=કુવાના મથાળા પર પાણી ભરવાને દાળ પડતું બાધેલું તે	છાલ=ઝાડની ચામડી ખરચચડી=ખાડા ટેકરા વાળી.	ભાર=ભોજ
લલકારતો=લહેકારી જમીન પાડતો.	પાઠ ૪૧.	નીચી નમતી=જમીનની
નીક=પાણી જવાનો રસ્તો	મલકાઈ=મલકાનો લેલો	ગોટલો=આંખાનું બી
લીલાછમ=ધણજ લીલા	વળગી=ખાગી	ગોટલી=આંખાના બીનું
પાઠ ૩૬.	જાપડું=ધરતો ઉપરનો ભાગ જે પર નળીઆ ફેલે તે	દાંકણ
છાંડવા=વાના છોડ	વીંટળાઈ=લપેટાઈને	ધોળજે=દાખી દાખીને પોચી કરજે
		ભગવાને=પરમેશ્વરે
		જતન=સંભાળ
		ઢીલો=પોચો
		ઠીકું=ઠીકું

પાઠ ૪૩.	પાઠ ૪૪.	ચોક્કસ=મેલ વગરનું;
ધીમે=હળવે	લાગ=દાવ, વખત	માંજેલું
હીડે=ચીંબે	ટાળામાંથી=જામાંથી	આંચળ=ચાન
જસતો=ભોં ભોં કરતો	છટકી=નાસી	મેલ=કચરા
સામી થાય છે=સડવાને	ફુંગરા=નાના ટેકરા	દાણો=ખડદ, ગુવાર વગેરે
તૈયાર થાય છે.	આરો=લીલું ઘાસ	જલ્લસો=વસ્તુઓ; ચીજો
અમળાઇને=વળખાઇને;	માંડી=ગોઠરી; મૂકી	છાલ=દહીંમાં પાણી
થરડાઇને	ઠરતા=થોભતા	નાખી વલોવવાથી બને
જડખાં=ડાયાં	ફૂદકો=છલંગ; ફાળ; ઠેકડે	છે તે
વાગોળવું=ખાધેલું પાકું	અ-વું પાટ=ખરાખર અ-વું	તાવીને=ગરમ કરીને
મોંમાં લાવી ચાવવું	ખરવાડા=ધેટાં બકરાં	શીખડ=દહીંમાં ખાંડ
નિગંતે=સુખે; નચિંતે	ચારનાર	નાખી છલુવથી બને
ઉપાડે=ઉંચકે	ફેર=ફરક તફાવત	છે તે
ખરી=ગાય બેંસ વગેરેના	મજબુત=ખરાખર	લોચો=લચકો
પમના તળીઆનું	ઝોછા=થોડા	માવો=ફૂંધને બાળી બા-
હાડકું	ઊન=ઘેટાના વાળ	ળીને લોચા જેવું કરે
ફાટ=ચીરો	પાઠ ૪૫.	છે તે
ખાડાવખાખોચીખાં	મીઠું=મિઠાશ વાળું	પેંડા=માવામાં બુર
જોરાવર=અખરી	ગુણુ=ફાયદો.	નાખી ગોળી બનાવે
વમડાઉ=જંગલી; જંગ-	ઠંડું=ટાકું	છે તે
લખાં રહેનારા	ઉતું=ગરમ	તર=મલાઇ
પુરી પટે=હંફાવે; ખર	ખગડી બચ=ફાટી બચ	ફૂંધપાક=ફૂંધને છાંણી
આવે,		

ખાંડ ચોખા નાખી	રીઝે=ખુશ ચાપ	તરખુચ=એક જાતનું ફળ
ખનારેલો પાક	માંસ=ગોસ	કકડો=કુકડો
ખાદી=ખાવો ચતાં	અધીવાળા=તીજી	કા. કા=કામડાનું બોલવું
પહેલાં ખુર નાખી	હાલ=ખેવડા હાંત	ફેર=તફાવત; ફરક
ખનારેલો પદાર્થ	કરકરા=ખરકટ; નરમ	જીવજંતુ=નાના જીવમાં
પાઠ ૪૬.	નહિ તે	કાહેલું=કાઢી ગએલું;
પ્રાણુ=જેને જીવ છે અને	ફૂટતો=ખદાર નીકળે	ખગડી ગએલું
તે અહીંથી તહીં	ધણી=માલીક	મહેલું=સળી મએલું;
હરીફરી શકે છે તે	જે=જમ; ફેટે	જીવમાં પડેલું
છેલ્લી=છેવટની	પાઠ ૪૭.	પાકળ=પકડી
ડાઘીઓ=કુતરાનું નામ છે	ચાંચ=પક્ષીનું મોં	લાલ=રાતી
સભા=મંડળી; ટોળી	સમડી=એક જાતનું પક્ષી	ડેડેથી=નાકેથી
ઉપરી=મોટે; વડો	કબુતર=એક જાતનું પક્ષી	ખાણુ=પસંદ પડ્યું
હરાબો=નક્કી કર્યો	કાકા=પેટે ચાલનાર	કુદનો=કુદકા મારતો
ટીપુ=કુતરાનું નામ છે	જીવડા	ચોક=વરની વચમાંની
ચાલાક=હોશિયાર; ચંચળ	જીવડા=જંતુ; નાના જીવ	છોખધ ખુદ્દી જગા
કારકુન=મહેતો; જાખવનું	માળા=પક્ષીના ધર	પાઠ ૪૮.
કામ કરનાર	પાઠ ૪૮.	રકાખી=તાસક
જીપચુપ=મુગા	પાંજરું=પીંજરું; (પોપટ,	હજાવું=એક રસ કંઈ
અંતે=આખરે; છેવટે	ઉંદર, કેયજ, તીતર,	વાલ=ચાપાશ
ગંધ=વાસ	વાધ, સિંહ વગેરેને	નારંગી=નારંગીના જેવો
શિખાળ=ફાડી ખાનાર	માટે ખનાવે છે તે)	રંગ
કૂતરા જેવું જનાવર	જૂખો=ખાધા વિનાનો	સરખે માગે=ખરાખર

પાઠ ૫૦.	પેચી=સુવાળી; નરમ;	ઝુલાવું=હીંચકા નાખું
પારણું=લાકડાના ચોક-	ખુચે નહિ એવી	પધારવું=ખેસાડું
ઠાનું ઘોડીઈ	ગોદડી=નાનું ગોદડું	ચીતરેલ=ચીતરેલી
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી	હીર=રેશમ	પઢાવું=શીખવું, બખાવું
લપ વચમાંથી ઝુલતો	ઝુલાવવા=હલાવવા	મેરલો=મેર
રાખેશે લુગડાનો કકડો	હાલરડું=ખાળકને ઉંઘાડ	મઢાવું=જડાવું
પાસું=ખાણુ	વાનું ગીત; હાલો	મખમલ=એક જાતનું
પાંગરા=ઝોળીએ બેરવ-	ધુમણ=પારણા કે	સુરાણું કપડું
વાની લાકડીઓ	ઘોડીઆમાં સુરાડીને	તળાઈ=ગાદડું; ગદેલો
દોયણું=ઝોળી બાંધવાની	ગાતાં ગાતાં દોરી	તાજી=નવી
દોરી	ખેંચી હીંચકા નાખવા	ચિનાઈ=ચીત દેશમાં
ઝાપટી=ખ ખેરી	તે	ખતેલી
મેલ=ઘોડીઆની વચ-	ગીતે ધુમણ ધાલું=હા-	સેજ=પધારી
મનો આડો ચાંબલો	લરડાં ગાઈ હીંચકા	ખિઝાવું=પાથરું
બેરવ=વળગાડ	નાખું	હીંચાણું=હીંચકા નાખુ
બમરી=લાકડાની ટુદડી;	રંગીત=રંગીતો	ધેરાં ધેરાં=મધુરાં મધુરાં
ચકરડી	પોટો=સૂઓ	લાકડકા=લાકડા; વહાલા
પાયા=પગ	હેતે=વહાલથી	

સમજાવટી—હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો મારા બાઈને (ઝો-
રાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી
ખેંચીને હીંચકા નાખું. હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સજા બજો,
તો હું તમને ધણા હેતથી હીંચકા નાખું. બાઈને પારણે બમરીઓ
બધાવું અને મુલળીઓ ખેસાડું, બાઈને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૧)

૧૮) બીજી ચોપડીમાં "મહાકવિયન શિક્ષક" ગ્રંથ આના.

પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચક્ષી, અને બમતો હોય એવી રીતે પોપટ
એસાડું; બાઇ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી બઢાવું,
બાઇને હાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મશરૂની
નવી તળાઇએ પથરાવું અને તેના ઉપર ચંપાના ફૂલની તરેહવાળી
ચીનાઇ ચાદર પાથરું, બાઇને હાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૩) મારા
વઢાલા બાઇ કું પારણે રેશમી દોરી બાધી તને હીંચકા નાખું અને
તને હંધ આવે એવાં મીઠા ગીત ગાઈ; હે બાડકડા બાઇ તમે ઉઘીને
ઊઠશે તમારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ધાણીશ. (મતલબ કે ઊઘીને
ઊઠ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) બાઇને હાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૪).

પાઠ ૪.

નિશાળીઆને બોધ.

પ્રથમ=પરમેશ્વર

નિત્ય=રોજ; હંમેશાં

નિત=રોજ; હંમેશાં

પરાદીએ=સુરજ ઊગતા

પહેલાં

તમામ=બધા; સઘળા

દો=આપા

માન=આખર

ગુરુ=મહેતાજી; મારતર

સમા=જેવા; બરાબર

જ્ઞાન=સમજણ; અકલ

તબલું=છોડી દેવું; કાઢા

નાખવું

અંગ=શરીર

દળીમળીને=સંપીને

સંગ=સોળત; દોસ્તી

ચોડી=લગાડી

ચિત=મન

શિક્ષા=શિખામણ; બોધ

રૂડી=સારી

રીત=ચાલ

પેર=રીત; પેઠે

નીસરી=નીકળી

પાંસર=સીધું; રખડવા

વગર

સમજુતી—હંમેશાં સુરજ ઊગતા પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું
નામ દેવું; પછી હાતજીપાણી કરી લઈ નહાઈને બધા પાઠ તૈયાર
કરવા. (૧) માઆપ કહે તેમ કરો અને વડીલની સાથે વિવેકથી
ચાલો; મહેતાજીને આપ જેવા ગણો, તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨)
ક્યાંપિ જીવું બોલવું નહિ, અને કચીરમાંથી સુસ્તાઈ કાઢી નાખવી

ત્રીજી વાપડીમાં “ડિક્ટેશન શિક્ષા” ગ્રંથ જ્ઞાના. [૧૬]

(મતભગ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ) બધા સાથે સંપીને ચાલવું, અને સારી સોજત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને બધુવું; મહેતાજીની શિખામણુ માનવી અને સારી ચાલ ચાલવી. (૧) બધુતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ, એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટ્યા પછી સીધા ઘેર જવું (મતભગ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ) (૨)

પાઠ ૯.	પંપાળીને=હાય ફેરવીને	હાલો=હંધ આશુરાનું
મા સંખધી કવિતા	મુખ=મોઢું	ગીત
સર્વ=બધાં	દુખડાં=દુઃખો	પેટ ભરીને=ધરાધને
જોઈ=દેખી	મીઠા=સારા	મીઠી=મા
હરખાઈ=ખુશ થાઈ	કલોલ=મજા; આનંદના	નવ=નહિ
ચાપે=દખાવે	શુદ્ધો	સૌથી=બધાં કરતાં
સાથ=સાથે	ખાવું=ખાવાનું	હેત=વહાલ; પ્યાર
ઘોડી=અગ્ચી; ચુંબન	મારી જાત=મારું શરીર	અપાર=ખાણુંજ
બાથ બીડે=બે હાથ	લગાર=જરા	આભાર=પાડ; ઉપકાર
પહોળા કરી છાતી	તે વાર=તે વખતે	
સાથ દબાવે	હંધાડવા=હંધ લાવવા	

સમજીતી—માને જોઈને બહુ ખુશ થાઈ છું. અને દોડતો દોડતો તેની સામે જઈ છું; મા મને લઈને છાતી સાથે દબાવે છે. બચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને દબાવે છે. (૧) ખોળામાં લઈને મને ધવરાવે છે. અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખુશ થાય છે. મારું મોઢું જોઈને (મને જોઈને) હરખાય છે, અને પોતાનાં બધાં દુઃખો બૂલી જાય છે. (૨) પંખી આનંદથી ઘોલતાં હોય તેના જેવા મારા

૬૦] બોલી બોલકીને "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ચાર આના.

બોલ મીઠા લાગે છે; મા મને સારું સારું ખાવાનું આપે છે, અને મારા જરીરની સંભાળ રાખે છે. (૩) મને જરા રડતો બહુમિ તે વખતે મહારાતી મહારાતી દોડી આવે છે; જો હું હસું અને રમું તો તું બહુ ખુશ થાય છે અને મને ઉંઘાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું મીઠો પડું તો તું ઝોસડ પાય છે, અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; બધા કરતાં તારું હૈત ધણું જ છે, માટે હું તારો ઘણો પાડ માતું છું. (૫)

પાઠ ૨૧.	અગણિત=ગણાય નહિ	દીએ છે=આપે છે
પરમેશ્વરના ગુણનું	ઝેટલા	પાળે=પોપણ કરે
ગાયન.	સંજસ=અજવાળું	દેવા=આપવા
ચંદ્ર=ચંદો	કામ=માટે	સર્જવી=પેદા કરી
વીસરું=ભુલું	કપયોગી=ખપની;	કામ=ઠોણું
પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું	જરની	પાન=પાંદડાં
નામ	હવા=પવન	સેવક=દાસ
	દામ=પૈસો	

સમજૂતી—અગવાનનું અજન બૂલીક નહિ, હું કદી પણ અગવાનનું અજન બૂલીક નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સૂરજ અને ગણાય નહિ ઝેટલા તારા બનાવ્યા છે, હું કદી પણ. (૧) ઘણી જરૂરની જો હવા તે તેં આપી છે તેના કંઈ પૈસતા નથી. હું કદી પણ. (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોપણ કરે છે. હું કદી પણ. (૩) હૃથ દહીં આપવાને માટે તેં બધે ટેકાણે માથ અને ભેંસને પેદા કરી છે, હું કદી પણ. (૪)

તેં કાઢ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આમો, ગુલામ, બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે. હું કદી પણ (૫) તમે મહેરબાની કરી અને ધણી વિદ્યા, સુખ અને હિંમત આપો. હું કદી પણ (૬)

પાઠ ૨૫.	કાવડ=વાંસને બે છેડે	જ્યારે=જે વખતે; જ્યારે
મા આપની ચાકરી	શીકાબાધી બનાવેલું તે	આશીશ=મનુષ્ય થઈને
લુભા=લંગડા	મનસુખો=વિચાર	એમ કહેવું તે
સેવા=ચાકરી	માતપિતા=મા આપ	ફરજ=પોતે કરવાનું કામ
અમાપ=ધણી	તે વારે=તે વખતે	અબલી=પૂરી કરી
કે=કહે ધન=પૈસા	ધન ધન=વાહ વાહ	મેર=મહેરબાની; દયા
તીરથ=જત્રા	સારા=ચાકરી કરે એવા	લીલા લહેર=મન; બધી
પારખી=બાણી	સંતાપ=મનનું દુઃખ	વાતે સુખી

સમજાવતી—માધવનાં માઆપ ધરડાં, લુભાં, આધળાં અને મરીય હતાં. તેઓની માધવ ધણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એના માઆપે કહ્યું કે અમરા મનની વાત સંભળ. જે અમારી પાસે પૈસા અને આખો હોત તો જત્રા કરવા જત. (૨) માઆપનું મન પારખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું. જે હું કાવડમાં બેસાડીને જત્રા કરાવું, તો આ એમનું દુઃખ મટે (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી. અને માઆપને બે બાણુએ બેસાડ્યાં (૪) ધણી ખાસી કાવડ બેરતીને જત્રા કરવા ગયો, માધવના આખા હેલથી બધાંને નવાઇ લાગી. (૫) આખા છોકરાને વાહ વાહ છે. (જાણ્યું છે.) અને માઆપને પણ ધન્ય છે; જે છોકરા સારા હોય તો કંઈ દુઃખ રહે નહિ. (૬) બધી જત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો. ત્યારે માઆપ ખુશ થયાં; અને ધણીજ આશીર્વાદ દીધા. (૭) છોકરાએ

પોતાની ફરજ બજાવી, પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું, તેથી પરમેશ્વરની મહેરબાનીથી માધવ અને તેના માબાપ બધી વાતે સુખી થયાં. (૮)

સાર—જે ઠોકરા માબાપ તરફ પોતાની ફરજ બજાવે છે, તેને રમત મમત અને સુખજ મળે છે.

પાક રહે.	સંપે=એક બીજ સાથે	કચ્છસલા
ખેતરમાં કચ્છસલા	સદાય=હંમેશાં [મળીને	આમ=આવી રીતે
ધાસ વગેરે કાપવાનું કામ.	કબરાયો=થયો	ખળો=કચ્છસલામાંથી
	સુંદર=સારો	અનાજ છુટું પાડવાની
	રાશ=પાક	જગા; મોટી ખળી
કાપણી=કાપવાનું કામ	લછએ=છોડપરથી લછ	દોડે=મનમાં; હૈયામાં
આમ=આ તરફ	લછએ	લછણી=લછવાનું કામ
હંમે=હોંસથી	ખંત ધરીતે=કાળજી	કાળી=ખાયકો; નાની
ખારમાસ=એક વરસ	રાખીને	પુળીઓ.
માસ=મહિના	કાં=કા માટે	આસપાસ=આજુબાજુ
પીરસીને=મૂકાને	કુંકાં=જુવાર, બાજરીના	વાળુ=રાતનું જમવાનું

સુમબુતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ, જુઓ, પેલી વાદળીઓ વરસીને જાય છે! એ ખાર મહિનાનું અનાજ આપે છે ને હંમેશાં એક બીજની સાથેજ રહે છે. હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થાય છે! ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લછએ; શું કરવા કહ્યું કરીએ? (વાર લમાડીએ?) હે બાળકો (૨) હાથમાં દાતરડું બાંધું બાંધી આ પ્રમાણે કચ્છસલા કાપો; અને તેના ખળીમાં લછને

હમણો કરતાં મનમાં દિવંત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લખવાનું કામ પૂરું થયું. હવે બધાએ આ બાળુએ ધાસ કાપો; અને ધાસના ચચ્ચાર બમણા લખને બધાએ આ બાળુએ મુકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂજા બાંધીને ગાડામાં નાખી કામ પૂરું કરીએ, પછી ઘેર બધને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું ભજન કરીએ. હે બાળકો (૫)

પાઠ ૩૦.

ખળાં=કણસલામાંથી	દાણા=અનાજ	કાચગા=મુણે
અનાજ છુટું પાડવાની	છુટું=જુટું	સાચ=સાથે
જગા; ખળીએ	સગસ=સાગ	હાથોહાથ=એકબીજાની
આવાર=આ વખત	પિલાય=કચડાચ	મદદથી
દીસે=દેખાય	ખણ=અનાજના દાણા	ખેડુત=ખેતી કરનાર
તૈયાર=કણસલાથીભરેલા	કપણીએ=ઝાટકીએ	મહેનત=મજુરી
	ડુંસા=ફાતરાં; છોડાં	ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજીતી—હે છોકરાઓ હમણા આમ આવો. જુઓ, ખળીએ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે ડુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ, જો ડુંડાં સારી પેઠે કચડાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને પછી ઝાટકીએ; જુઓ, ફાતરાં બિડી જાય છે, તે બધા દાણા નીચે વેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કાચગાઓ લઈ તેમાં આવી રીતે હાથોહાથ અનાજ ભરીએ જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને આજે મજુરીનું ફળ મળે. (૪)

ફૂલ માટે સૂચના.

૧. છોકરાઓને ઉંચાકના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં, એકેક હાથને છેડે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંકનો ખુલ્લો રહે, એવી રીતે ઉભા રાખવા, પછી નંબર આપવા.
૨. નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરા પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.
૩. શિક્ષકની સામે હબેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
૪. આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.
૫. એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
  ૧. છોકરાઓને એક, બે; એક, બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
  ૨. બેરી નંબર એક ડગલું આગળ.
  ૩. બેરી નંબર એક ડગલું જમણી તરફ. આ મુજબ હુકમ કરવો.
૬. એક હારની ત્રણ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે
  - ૧-છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
  - ૨-એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
  - ૩-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું પાછળ.
  - ૪-એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
  - ૫-ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ.
૭. ડમ્બેલ્સ, કડાં, બારબેલ્સ વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.
  - ૧ દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સ મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરનાં

છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બપોળે ડમ્પેલ્સ થશે.

૨ ડમ્પેલ્સ બોય પર સામા સીધી દારમાં ઉભા મુકાવવા,
ડમ્પેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રખાવવું.

૩ ડમ્પેલ્સ મુડીમાં જોરથી દાખીને પકડાવવા.

૪ રમતો અગિયાર સુધી કરાવી બારે ડમ્પેલ્સ પહેલાં મુકેલાં.
હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧,

૬ બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦,

૬ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષક જાતે કરી બતાવવી.

૭ સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેજ બોલીને
કરવા કહેવું.

૮ એક રમત બરાબર સફાઈથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા
સિવાય બીજી રમત શીખાવવી નહિ.

૯ દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં “તૈયાર” અને “ચાલો”
એવા હુકમ આપવા.

૧૦ “તૈયાર” કહેતાંની સાથે છોકરાઓએ ડમ્પેલ્સ બેવાને
તૈયાર થઈ રહેવું.

૧૧ “ચાલો” ના હુકમની સાથે ડમ્પેલ્સ લઈ હાથ સીધા
લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.

ડમ્પેલ્સની રૂલ.

હેતુ-છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧ લી-(૧) એક હાથ ઉંચા (૨) એક હાથ નીચા.

રમત ૨ છ-(૧) જમણો હાથ ઉંચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા
દેવો, (૨) એકથી ઉલટું.

૨૬૧ બાળપોથીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" નો આના.

- રમત ૩ જી-(૧) બેડ હાથ હયા. (૨) બેડ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
- રમત ૪ થી-(૧) બેડ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેડ હાથ ખભાની સાધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
- રમત ૫ મી-(૧) બેડ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેડ હાથ કાણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.
- રમત ૬ ડું- (૧) બેડ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) (૨) બેડ હાથ કાણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.
- રમત ૭ મી-(બે પમ વચ્ચે એક ધ્રુવું અંતર રાખવું) (૧) બેડ હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા. (અમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે.) આ વખતે ડાબા પગની એડી હંચી કરવી (૨) એકથી ઉલટું.
- રમત ૮ મી-(૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો. અને ડાબા હાથની મુઠ્ઠી છાતી આગળ (જમણો હાથ ને ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે પ્રમાણે) (૨) એકથી ઉલટું.
- રમત ૯ મી-(પગ પહેલાં હતા તેમ) (૧) જમણો હાથ સામો અમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો. ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો. (૨) એકથી ઉલટું.
- રમત ૧૦મી-(૧) બેડ હાથ સામા (અમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) (૨) બેડ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા, (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે રાખવી.)

પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અધરા શબ્દો.

દિવાળી	દેવ	કબાટ	ફળીઆ	લાવ્યો
અક્ષર	બુધવાર	કોટ	ધાધરી	કર્યો
ઊંઘ્યાં	મુસલમાન	દહાડામાં	ઓઠણી	ક્યારે
નિશાળ	બુધવાર	અહીં	બંન	આપ્યા
અધ્યાં	શનિવાર	નિશાળીઆ	પરીક્ષા	અડાડયો
લીધેગુપ્ત	અવાડીઉં	શિખામણ	ચોકખાઈ	પૂછ્યું
સંજોરી	દરમિત	ઘંધર	ચોકખા	મહીના
ધુધરા	પાટીઉં	જ્ઞાન	ધૂળ	કંસાર
સાથીઆ	ફેલજાડ	નિત્ય	સાહેબ	બે લાવ્યાં
લુગડાં	ચપેરી	દાનણ	ગંદી	મંડયો
ધરેણાં	કસરત	નાહી	ગંદો	કઠી
ઠાડ્યાનું	ઘટ	જીહું	ડીલ	પાનસોપારી
દિવસ	બેઠક	ચિત્ત	સાદલા	સગાં
ફાકડા	શીશી	શિક્ષા	ધોવડાવવાં	વહુ
ત્રીજો	નકશે	લાગ્યો	ગંડવાડ	ભત્રીજો
શુક્રવાર	ચિત્રો	ધોતડી	માંડા	ભાણેજ
છેલ્લો	રાંગેલાં	અંગરખી	કંવતા	માસો
સુધી	લખોટા	લેંધી	દીલ	પીતરાઈ
રવવાર	ચોકડું	સુરવાલ	વરસગાંઠ	મસિઆઈ
ફાધઆત	પીરસ્યાં	હોડી	ફાખ	ચપ્પુ

૨૮] બીજી ચોપડીનો "ડિક્શનરી" વાંચુ આના.

આરમાઈ	બળ્બ	વાદળી	નુકસાન	ગમ્બો
દુવસાઈ	મટુસાઈ	ધીર	ખીજ્યા	માસી
સાધુ	ઉજળી	રામુ	છુંદાય	દેસાઈ
સવે	આશોપાલવ	જીત્યો	ઢાર	લલ્લુ
બાથ	શંભુસાઈ	સુંદર	ઉપરાંત	વખાણ્યો
દુઃખડાં	પૈઆ	મળ્યો	નક્કી	પાઘડી
ભૂલી	વધારેલાં	કાંચળી	છુદો	સાચાખોડું
કલોલ	લોંબુ	રડયા	છુડ્યો	મશ્કરી
ખૂશ	નારંગી	વિના	મૂડી	પસ્તાય
ઓસડ	લાડુ	રડાવશે	દીવાલેન	ખરચાં
ક્યાં	રાંદેરી	દેડકા	સમજ્યો	ખૂસો
ખોલ્યો	શેતરંજી	પથરા	પૂછું	શરમાઈ
પ્રમાણ	પાંદડાં	ફેંકાફેંકી	હોશિયાર	નાખ્યા
સોરાખજી	કુલડીઆ	બડાવડ	સેજસેજ	છેતર્યા
કહું	પાથરજી	માર્યા	સંતાવા	સપડાય
અદમ	વાડકો	ડાહ્યા	ફીકર	જુઠાણું
પૂઠે	ચરણી	ઊડ્યો	શાખ્યાશ	શિઆળ
ઉતર્યા	ખૂબ	પ્રાણી	પુરી	જીક્તિ
માંડયું	અગાજીત	હંમેશાં	આડુ	કુંડાં
અલ્યા	ઉજાસ	રસ્તો	વંતાક	લણણી
વિચાર	દૂધ	કુંદાડ	દહાડીઆ	વાળુ
ક્યાં	સ્વપ્ન	ઉંદર	ખૂડે	જુદું
સાંભળતાં	શિકાર	ટાપી	પુરું	પિલાય

ગીત ગોવિંદમાં “ક્રિકેટશન શિક્ષક” ત્રણ આના. [૧૬]

બાંધ્યું	બચ્યું	છુંદી	ઘાતરડાં	ઉપણીએ
માંમાં	રૂપાળું	ચટકા	ત્રણ	ફંસા
દૂર	મૂકયો	પ્રાણ	ચચ્યાર	ઝીડી
રસ્તાયાં	પકડ્યું	લુલા	પાથરા	કોથળા
અત્ર	માંડ્યું	આંધળા	પહોંચ્યા	ચંદ્રમા
ભૂખ્યો	છલંગ	મનસુગો	સમડી	ત્યાંમુધી
લિખારી	પુરુષ	સતોપ	ઘાલવ્યો	નીકળ્યો
પ્રભ	પોપટ	આશીશ	પટલાણી	ખુબ્બમાં
આંધળો	પરમેશ્વર	ચતુર્ગર્ભ	કુંપળ	વિષે
અપંગ	આણ્યું	માર્ચા	ઢગલા	અજગાળું
દુકાન	ઉંદરી	ઉંડ	પીછાં	કામઠું
કોઠી	બંડારીકિં	સુધી	લોંસીલી	ઝગઝગે
વિદ્યા	બિલાડી	છુપાઈ	ઉમંગ	વાડળાં
ચંદ્ર	પૂછવું	ધઉં	વાડળીઓ	બેસાડયાં
લાગ્યાં	ભડી	કાઢ્યા	લીલાંછમ	તુરીઆ
ઢંકાઈ	સીંચ્યા	ઢળુ	વચ્ચે	મલકી
મોઢાં	અધેલા	મુળીઉં	ચઢ્યાં	દરીઓ
નાખ્યું	રૂપીઓ	દડીઓ	વીરળાઇ	થોભ્યાં
છેટવાડો	શેઠ	કૂટેલી	તરખુચ	રહ્યાં
નળીઆં	ઘોડીઉં	કણક	ટુંકા	મોકખી
ઠર્યા	કુહાડી	જસત	ગાંઠા	રેલમરેલા
કોડીઆ	સોચ	મુકાઇ	લાવ્યાં	વેખરીઓ
ધાતુઓ	લક્ષ્મીદેડા	લોંચમાંથી	ફૂલ	વરસાદ

૩૦] ગાંધી ગ્રાંથોના "ડિક્શનરી શિક્ષક" વાર જ્ઞાના.

પુછડી	મુદર	કોલગાનો	કયાંથી	ઢેકું
ચળકાર	લીમડો	ધમણ	પથર	સમજ્યો
બિચારી	ટટાર	ગોરડો	ખ્યાલું	પિત્તળ
ત્રિકોણ	ઉચું	હળદર	નીતરું	લુહાર
ગલગોરા	ફુટ	ઘોળજે	મુકો	તપાવ્યો
કાડમ	કાળીઓ	ડીકું	ખાસા	ટીપ્યો
જમરખ	ખરખચડી	હીડો	રહોળું	તાંબુ
લટકતું	ખુરસીઓ	કુનરો	કાઠવ	ટિપાય
મધપુડો	ખાટલા	શીંગડાં	સાદી	ઓળખાવ્યાં
મધમાખી	પાટલા	અમળાધ	ચસી	વત્તા
લલકારતો	લીલુંજમ	તૂટી	નિરાંત	શાક
ભૂખ	હાલરડું	ફટાકડા	વાગોળવું	સઠ
દોરડાં	ધુમણ	કાટકાટ	વગડાઉ	છેલ્લી
લુચ્ચા	ચીનરેલ	સોળ	ઘેટું	ટીપુ
જીવજંતુ	મશરૂ	નહિ	ક્યારે	કરાવ્યો
સળેલું	ચિનાઈ	દહીં	મળ્યું	ગુપચુપ
ભાવ્યું	ફૂટાં	માંસ	લાગ્યું	સૂરજ
આણ્યાં	હિંચોળું	જીવડાં	ફૂદવું	બોલાવ્યો
પડીકા	કુસાવવા	છંડાં	ગળડચું	મોઢું
શીખવ્યું	પાંસરું	સૌ	ચતુંપાર	મજબુત
જાંબુડો	જનાવ્યો	પારખું	દશમું	દોઢાં
મુખકું	ગોઠીઓ	પાંગરા	આંગળાં	ખરાવવાં
શીખડ	બોડાબોડાં	દાયજાં	ફૂધપાક	જળકુકડી

બાહર ખખર:

સાતમીના અર્થ જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ અને રૂઢ પ્રમાણે; શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી વ્યુત્પત્તિ; કવિતાનું વિવરણ-સ્પૃહીકરણ; બહોતોની ઓળખાણ. છઠીના અર્થ જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે અને રૂઢ; કવિતાનો અનુવાદ; સમજાવતી, વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ, પાઠને સાર. પાંચમીના અર્થ જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજાવતી; વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; અનુવાદ શબ્દો; જોડાક્ષરો; ચોથીના અર્થ જેની અંદર અર્થ, કવિતાની સમજાવતી, પાઠના સવાલ; પાઠનો અનુવાદ; અનુવાદ શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડિલ. બીજીના અર્થ જેની અંદર અર્થ, કવિતાની સમજાવતી, પાઠના સવાલ; પાઠનો અનુવાદ; અનુવાદ શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડિલ. બીજીના અર્થ જેની અંદર અર્થ, કવિતાની સમજાવતી, પાઠનો સાર, બુગોળ, ડેપેક્સની ડિલ વગેરે. પહેલીના અર્થ જેની અંદર અર્થ, કવિતાની સમજાવતી; અનુવાદ શબ્દો, જોડાક્ષરો. ડેપેક્સની ડિલ, પાઠના સવાલ તથા સાર વગેરે. આગળગલી નોટ જેની અંદર મુળાક્ષર શિક્ષક; મુળાક્ષર લખવાનો ક્રમ; કાના ખાત્રા વગરના શબ્દો, આગળગલી; આંક, અર્થ, ગીત, કવિતાની સમજાવતી; આંકનો લખાણ, સરવાળા ખાત્રાખાત્રાના કાકા, ડિલ ગીત સાથે તથા સાદી કહાની રમત, એકથી પાંચ સુધી ઉપેક્ષા આદ કરવા વિગેરે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગચિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

શાહપોર-મુરત

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો.

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ” માં શું શું છે ???

૧] પાઠવાર અધરા શબ્દો. ૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો. ૩] કડિન મળતા શબ્દોની તારવણી.

૪] જોડાક્ષર. ૫] મળતા જોડાક્ષર.

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીના	૦-૨-૦	ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજીનો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

“ મુખ્યગણિત શિક્ષક ”

બાળવર્ગનો	૦-૧-૬	ત્રીજા ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૧-૬	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
બીજા ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦

“ પ્રશ્નોત્તરમાળા ”

ગુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુખ્યમંત્ર. ભૂગોળની ૦-૪-૬

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

મુંદરજી કૃત નવી પહેલીના અર્થ બે આના.

બીજા ધોરણ માટે “અકંગલિતનાં મનોચત્ર” પાંચ આના.

મુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ૦-૩-૦

મુરત જિલ્લાનો ૦-૩-૦

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખ્યગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

શાહપોર-મુરત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા.
લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

બાળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦		કન્યા ૧લીના અર્થ	૦-૪-૦
પહેલોના અર્થ	૦-૨-૬		કન્યા ૨જીના	૦-૫-૦
બીજીના	૦-૪-૦		કન્યા ૩જીના	૦-૭-૦
ત્રીજીના	૦-૫-૦		ત્રિવેદીવા. પુ. ૧,	૦-૪-૦
ચોથીના	૦-૭-૬		પુ. ૨,	૦-૫-૦
પાંચમીના	૦-૮-૦		પુ. ૩,	૦-૬-૦
છઠ્ઠીના	૦-૯-૦		પુ. ૪,	૦-૭-૦
સાતમીના	૦-૧૦-૦		પુ. ૫,	૦-૮-૦

ચોર્યાસી તાલુકાનો નકશો બે આના.

મુરત શહેરનો નકશો છપાય છે.

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીના	૦-૨-૦		ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલોના	૦-૨-૬		ચોથીના	૦-૪
બીજીનો	૦-૩-૦		પાંચમીનો	૦-૪

ત્રિવેદિ વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાનો ૦-૩-૦

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લાનો ૦-૩-૦

બીજા ધોરણ માટે અનુસવ સિ.

અકંગણિતનાં મનોયત્ન પાંચ આ-

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક” વગેરેના કર્તા. શાહપોર-મુર

